„Вісти ВУЦВК".

Пролетарі всіх країн, єднайтеся

Культура і Побут

№ 23 | Неділя, 21-го червня 1925 р. | № 23

Організація науки.

Нещодавно закінчила працю сесія Укрголовнауки. Сесія роглянула низку справ, скерованих на відживлення діяльности наукових закладів, на організацію науково-дослідчої праці на Україні.

Основне й найбільш важливе питання на сесії порушене—це, безперечно,—справа з реорганізацією Всеукраїнської Академії Наук.

Жила собі Академія дотепер так, мов би щось стороннє від цілого радянського культбудівництва, в собі замкнене, своїм законам підлегле.

Традиційний поділ науки (історично-філологічний відділ, фізично-математичний і соціяльно-економічний), схоластичність, уникання актуальних питань, заглиблення в пам'ятки давніх часів—ось що характерне було для цієї поважної інституції.

Справді, пригляньмось до звідомлень Академії про свою діяльність, про наукову працю й видання. Дві—три студії з поля наук фізично-математичних і решта етнографізм, праця над пам'ятками старовини. Жодної студії з галузі наук соціяльних, гідної уваги широких кол радянської суспільности, ані будь якої розробки питань, висунених на чергу дня робітниче-селянською країною.

Звичайно, фольклор і старовина має вивчатися такою інституцією, як Академія, але не можна робити з цього напрямок.

Виготовлення словників і зокрема чотирьохтомного російсько-українського — це чи не єдина цінна вкладка й відгомін на пекучі потреби сучасного життя.

Відсутність погодження роботи Академії з завданнями як радянської влади, так і з роботою науково-дослідчих закладів України, звичайно, не могла не відбитись на значінні Академії, як Всеукраїнського центру наукової діяльности.

Правда, не можна не визнати, що напрямок роботи Академії в значній мірі пояснюється байдужістю до Академії в попередні роки. Мало було віддано уваги з боку радянської суспільности й радянської влади. І зрозуміло. Інші завдання, більш пекучі, стояли на черзі. І лише тепер, коли господарство налагоджується, економіка міцніє, коли увагу перенесено на культурне будівництво, —стало питання і про реорганізацію Академії, про поширення її праці.

В згоді з ухваленим сесією статутом, Академія, бувша вищою науковою установою, має завданням розвивати, поглибловати й поширювати всякого виду корисні для людства знання в звязку з практичним завданням економічного й культурного будівництва України.

Відповідно до цих завдань має складатися й Академія.

Замість попередніх трьох відділів (з низкою секцій і окремих установ) буде 2 відділи: природничо-технічний і соціяльно-історичний. Звязок роботи академії з життям повинен бути проведений.

Значне побільшення коштів на організацію Академії та наукової праці і зокрема на вищавництво дає змогу поставити на належну височінь наукову організацію.

Та було б помилкою гадати, що Академія відразу зі зміною статуту зможе взяти цілком инший напрямок у праці, ніж дотепер. Говоримо про звязок з життям і марксівську методу в науці. Для цього потрібно Академію ще омолодити.

Поповнення Академії новими вченими-марксістами і в першу чергу соціяльно-історичного відділу її стає конче потрібним.

Лише в цьому разі можна сподіватися на початок оновлення діяльности Академії.

До першого Всеукр. з'їзду клубних робітників.

26 червня розпочинається перший Всеукраїнський з'їзд клубних робітників. З'їзд має повести роботу по всіх галузях клубної роботи, в царині системи організаційного будівництва, методики, взаємовідношення масової й поглибленої роботи.

Зокрема пророблятиметься справа мистецтва в клубі, для чого виділено окрему секцію художньої роботи. З'їзд має підбити підсумки за перейдений час і дати методичну установку на дальшу роботу.

Можна передбачити результати першої частини роботи. Підсумки будуть досить сумні. Художня галузь клубної роботи перебуває в найгіршому стані, в порівняні з иншими. В той час, як кожна вертикаль керується певною методичною установкою, в художній панує розброд. Навіть загальна, усталена вже установка, що определяє місце художньої роботи в системі політосвітньої роботи й в системі клубної роботи, в практичному переведені не всіма клубами розуміється однаково. Причину цьому звичайно слід шукати в відсутности потрібного кадру керовників безпосередньою, практичною роботою. Справа утворення такого кадру, справа організації систематичної перепідготовки й підготовки керовників клубним художнім життям мусить зайняти в роботі з'їзду відповідне місце. Инакше, поки клубні організації не матимуть безпосередніх керовників, говорення про налагодження й методичну виправку худроботи не матиме жодних наслідків.

Особливо відзначається різнобоєм художня робота в провінціяльних робітничих клубах. Клуби в великих містах знаходяться в кращих умовах і мають змогу використати кваліфіковані сили керовників, що скупчилися в великих містах. З'їздові треба буде подумати над тим, як використати ці сили не тільки для своїх місцевостей, а й для периферії. Як, за їх допомогою, налагодити справу вирівнання методичної лінії, справу репертуару й т. инш.

Друга, установча частина роботи, набирає особливого значіння. Справа мистецтва в клубі, вперше ставитиметься на Всеукраїнському клубному з'їзді. Треба чекати, що нарешті серед ріжних методичних умов, формалістичних напрямків і загальної неясности в низовій роботі, з'їзд винайде й встановить певну, тверду лінію, що внесе вичерпуючу ясність в організаційні принціпи худроботи в клубах, а головне в її методику.

Е. ДУБКОВ.

Радянський шлях.

Прорізуй втому гудком
І вийся з вишки за місто,
Хай скрізь—повстане робкор
На бій новий—словом, змістом.

Ще плугом цупко ори,
Там дме ще туга над жорном
Село між чуйних доріг
Що мент чатують сількори.

Коли потрібно—на тори
З рудою, лантухом, сталлю,
Але не скривдить наш кор,
Радянський шлях—це мета.

Прорізуй втому гудком
І вийся з вишки за місто,
Хай скрізь повстане робкор
На бій новий—словом, змістом.

Про демагогічну водичку
або
справжня адреса української воронщини, вільна конкуренція, ВУАН і т. д.

(Третій лист до літературної молоди).

«Єто што за єруслан. Хі-хі!".
С. Пилипенко.

I.

Яке зворушливе єднання: революціонер Пилипенко і... вбога реакційна просвіта. Таке неприродне сполучення ми з'ясовуємо тим печальним фактом, що наш друг, працюючи кільки років в літературній організації, й досі не наважився вияснити для себе природу мистецтва.

Ми, звичайно, не будемо тупати на одному місці і знову писати абетку: хай тов. Пилипенко ще раз і уважніше перечитає нашу другу статтю. Ми підемо далі і поставимо ще де-які актуальні питання.

І от знову—ступаємо на слизьке і знову притягуємо Троцького:—

—«коли мені чого соромно, так це не того, що у мене в цих суперечках буде формальный збіг з тим чи иншим білогвардійцем, який розуміє мистецтво, а того, **що я примушений перед цим білогвардійцем вияснити партійному публіцистові, який обмірковує художність, перші літери абетки мистецтва».** (Курсив наш).

Отже і нам соромно! Й-бо соромно, тов. Пилипенко! Але вам, на жаль, як ми бачимо—байдуже: инакше-б ви не напхигали себе такими убійчими епітетами. Словом, ви вимагаєте від нас, щоб ми говорили з вами, як з печальником «сопливої» когорти. Ах, до чого не хотілось цього робити—вам навіть і на думку не спаде: друг ви нам, приятель і однопартієць до того. Та прийдеться, мабуть, задоволити ваше бажання.

Отже нарешті! Нарешті ми маємо можливість полемізувати з письменною людиною... і не з кимсь небудь, а з самим багатирем Єрусланом Лазаревичем (і так називає себе наш шановний опонент). Його так роздратував «єресі-Хвильовий, який хіхікає з робітниче селянської молоді», що він, не чекаючи відповіди, почав «жарить» двохстатейним дуплетом. Ну, і щож: підніймаємо рукавичку. Хай вилітеться і наша квітка в його тріумфальне «шествіе» по 22 номерові «Культура і Побут» та по 136 номерові «Вісти».

Виступові тов. Пилипенка «Олімпійці» гадають присвятити декильні розвідок.

А в тім, да не подумає маестро, що такою честю ми шануємо його статті. Зовсім навпаки:—

— справа йде про мистецький авторитет нашого літературного супротивника. Саме на цю фортецю «Олімп» і веде свою третю атаку.

Сьогоднішня баталія для нас і для всього радянського суспільства має величезне значіння: обезброївши хоч напоповину українського «теоретика» напостівської естетики, пролетарське мистецтво буде святкувати чималу перемогу на фронті літературно-історичних сутичок.

Отже ми одверто заявляємо шановному гросмайстерові: його «оригінальні» вправи страждають на дешеві «словеса» і страшенно бідненький і бліденький зміст. Це гра на темних інстинктах—не більше. І тому ціна ій по п'ятибальній, як писали ми комусь—1+ (одиниця з плюсом). До того-ж бере нас великий сумнів, що ці статті призначено для письменних... Инакше ми-б не росказали такої от казочки:

— «Де це було—невідомо. Та тільки зібралось «десять розумних», і ну читати листи з «Олімпу». Читали-читали—ніяк не вчитають. Що робити? Покликали Хвильового, а той їм і каже:

— Бачите, добродії, «розумні», хочу я вам по щирости сказати: що ви «розумні», то кожне знає, а от що ви навпаки,—про це ще ніхто не чув. Тут дуже проста «приштa»: в першому автор ставить питання «Європа чи просвіта», а в другому—вияснює, що таке мистецтво взагалі і пролетарське зокрема. Зрозуміли?

— Ні, каже тов. Пилипенко: мої «розумні» і тепер «не роспутають». Богато філософії, а вони хочуть, щоб життя було «не складне».

— Шкода, каже Хвильовий.—Тоді може вони де-що второпають про готунки статтів? Перший готунок—то теоретичний анапізм («Праф.»), другий—порожня демагогія (наша просвіта), третій, нарешті—живі думки в живому вбранні («Олімп»). Цим, останнім, і представлено статті Хвильового.

— Самохвальство!—кричить маестро.

— Уй-бо вгадали,—відповідаємо ми:—Як же себе не хвалити, коли наші опоненти не хочуть думати.

Наше «самохвальство й призирство» находять свого адресата не в особі молодої молоді, а в особі саме цих «десяти розумних», що вийшли із ледачої просвіти.

От де справжній адресат.

Але маестро уперто мовчить і робить дальші «наскоки».

— Навіщо це ви робите,—питают його.— Хіба вам невідомо, що Хвильовий тільки тоді вийшов з цітатами «іже во отцех марксистських», коли один-із «енків» вкупі з «напшею» (тепер все це вияснюється) почав посилатись на Леніна з «селянської бібліотеки»?

— Бачите, каже Пилипенко: моїм просвітянам в носі закрутило. Ну й... «мугу!»

Тиснемо вашу руку, маестро. Але щож поробиш, ми так і писали,—«коли на те вже пішло», то нам не лінькі зазирнути і в десятки томів. Досить нас «пужати» «отцями марксистськими:» ми їх самі вже трохи знаємо. Більше того: ми знаємо, чому ви виступаєте з голословними твердженнями Це-ж з пролеткультівця Плетньова вам відомо, що Воронський залишав десь половину цітати з Белінського.

Але все це—маленькі дефекти в порівнянні з тими величезними ляпсусами, про які ми будемо зараз говорити. Тут ми перейдемо до основи своєї статті, аби «не переливати з пустого в порожнє», як робить це тов. Єруслан Лазаревич (пробачте нас, друже, за ваш анекдот). Тут впаде перша крапля «води» на камінь мистецького авторитету нашого блискучого маестро.

II.

У своїм листі «Куди лізиш сопливе» друг Пилипенко так пише:—

— «Одну лише книгу совісно використав до кінця краю (наш курсив) тов. Хвильовий це—«Искусство как познание жизни» А. Воронського. До цієї книги й надсилаю читачів, щоб не дивувались, де тої філософії набрався він і переєвідчились, що в нього добра пам'ять».

Справа, звичайно, не в тому, що «олімпієць «набрався філософії» з однієї брошюрки Воронського. Коли маестро хотів з'язвити, то йому це, на жаль, не вдалось. По перше—Хвильовий ніколи не претендував на звання критика, ідеолога, чи то лідера, а тим паче—філософа. По друге—свої статті він називав абеткою, маючи, очевидно, на увазі, що вся їхня філософія складається з елементарних істин—ясних і давно відомих. Тільки нашому опонентові може все це здатися за філософію. Але з приводу цього ми, хоч і болем в серці, скажемо одверто і рішуче:

— Тов. Пилипенкові треба негайно йти до мистецького лікнепу.

І справді: який безвідрадний факт! Як це так вийшло, що ідеолог і керовник письменницької організації досі не може вчитати Воронського, досі не знає, що таке воронщина. Невже таки ця літературна течія не більше, як «самохвальство і призирство до молодої молоді»? Саме непорозуміння цієї воронщини і спровокувало нашого друга на «киви-морли», на «хі-хі-кання» і взагалі на весь його невдалий виступ.

Перш за все:—

— Цілком справедливо думає наш опонент, що справжня воронщина не те-ж саме, що—українська. Але, на жаль це тільки інтуітивне передчуття, бо аналізу цієї течії тов. Пилипенко ніколи не робив, инакше-б він адресу нашої «рідненької» шукав в иншому місці.

Отже дві слові про українську ми скажемо далі. Але, вияснючи першу, ми примушені коротенько зупинитись на пореволюційному стані російської і нашої художньої літератури.

— Яка-ж вона? При чому тут воронщина?—спитають нас.—Нарешті яке це має відношення до мистецького авторитету непереможнього маестро? Чи нема тут тієї самої демагогії, що нею одверто похвалявся тов. Пилипенко?

Подивимось:—

— Велика жовтнева революція «перевернула» в галузі мистецтва не «старе розуміння літератури», як думає наш друг («розуміння» це було завжди класовим), а ті будинки, що в них жили буржуазні прихвостні —Мережковські, Куприни, Буніни. І от в той час, коли Зінаїда Гіпус і наші Черкасенки, «розумівочи по старому», се-б то по нашому, по класовому, хоч і не по комуністичному, а по ка-детському—літературу, «метали» громи і блискавиці за кордоном,—в цей час мистецькі поля радянських республік спорожніли. Особливо це було помітно на ланах плодовитого російського мистецтва. Навіть таких оптимістів, як Горький, почав брати сумнів. Жодного імени, жодної книжки—і тільки гул барикадних гармат.

Але під таким враженням суспільство не довго було. Вже з 18 року з нетрів села і міста упевненою ходою пішла молода молодь. Це були перші загони молодого мистецтва. Вони й мусіли заповнити порожне місце. Це були юнаки й юнки від плоті і крови

Цілком очевидно, що справа організації системи,—єдиний художній гурток, чи роботи по окремих вертикалях—матиме на з'їзді вирішення.

І це дасть змогу клубним робітникам на місцях, маючи певну систему роботи, певну методичну установу, організуватися в практичній роботі й її формах.

Бажано тому, щоб робота мистецьких угруповань, що працюють в клубах, Гарт, Березіль, Пролеткульт, також дістали б оцінку, за якою вони б змогли збудувати дальші свої плани.

Клубний з'їзд трохи запізнився. РСФРР ще того року спромоглася перевести у себе такий з'їзд. Але на з'їзд РСФРР робота художньої секції мало дала матеріялу для практичної художньої роботи в клубах. Резолюції з'їзду обмежуються принціповими (і аксіомними) твердженнями загального характеру, проробці практичних питань було віддано небагато місця. Окрема справа об'єднання художньої роботи (Є.Х.Г.) на з'їзді не проробдена. Одначе ще грунтове питання, від вирішення якого залежить все методичне й організаційне побудування роботи. Бажано, щоб наш з'їзд уважно зупинився саме на цьому питанні й докладно його проробив. Справа об'єднання ріжних галузів худроботи за останній рік стала надто актуальною. По окремих клубах ми вже бачимо спроби такого об'єднання. Цікаво зібрати спостереження місць, урахувати, хоча й невеличкий, досвід, і остаточно розрішити цю справу надалі, щоб уже з осіннього періоду роботи клубу вповні усвідомили собі установку й систему.

Робота з'їзду в галузі художньої роботи дасть очевидно лише методичну й організаційну установу, детально зупиниться на питаннях, практики й форми роботи, з'їзд не зможе. Одначе справа мистецтва в клубі потрібує вже більш поглибленої проробки—чисто теоретичного аналізу й урахування практичних досягнень і здобутків, тому виникає потреба вслід за Всеукраїнським клубним з'їздом скликати широку нараду робітників самодіяльного мистецтва, де можна було-б провести цю складну й важку роботу.

Нарада робітників самодіяльного мистецтва мусить стояти на черзі в початку ж наступного року.

Ю. СМОЛИЧ.

Становище науково-дослідчої праці на Вкраїні та її перспективи.

Після довгого періоду занепаду прокидається знову увага до питань науково-дослідчих. Причин цьому багато: остаточно зміцніла Радянська влада, покращало економічне становище краю, піднеслося сільське господарство, розвинулася промисловість. Забезпеченість населення зросла і в багатьох є можливість по за працею за шматок хліба присвятити частину свого часу розумовим інтересам. Зрештою йде буйний зріст української радянської культури.

Але становище самої науки до цього часу було скрутне: наукові робітники одержували мізерну платню. Керовник науково-дослідчої катедри, наприклад, одержує 45 карб., академік 89 карб. Частина наукових співробітників зовсім не оплачувалася (дійсні члени та наукові співробітники катедр). Грошей, що давалося на науково операційні видатки, не вистачало навіть для найперших потреб. Матеріяльне улаштування лабораторій та дослідних установ за часи війни зінсувалося, а в де-яких випадках було розікрадено або знищено. Та й взагалі улаштування наших науково-дослідчих інституцій завше було бідне, бо за 300 років царату всі видатки на наукову працю витрачалися переважно в Ленінграді та Москві.

Тепер настав час поставити питання про зміцнення нашого третього фронту та поставити науку в таке становище, щоб вона цілком задовольняла потребам оновленого народнього господарства.

Науково-дослідча праця на Україні з'осередкована переважно в науково-дослідчих катедрах та науково-дослідчих інституціях, а також в Академії Наук та її установах.

Але й інші Наркомати ведуть науково-дослідчу працю і виділили для того відповідні органи. Так, Наркомзем має **Сільсько-Господарський** Науковий Комітет, в склад якого війшла мережа дослідних станцій та инших наукових інституцій. При Вищій Раді Народнього Господарства з'організовано **науково-технічний відділ з інститутом пристосованої** хемії та науково-технічною бібліотекою; при Наркоматі Праці є **Науково-дослідчий Інститут Праці.** Всі ці установи, що до наукового керування повинні підлягати Головному Управлінню Науковими Справами Наркомату Освіти (Головнауці), хоч треба визнати, що досі такого наукового керування майже не було, бо саму Головнауку з'організовано лише кілька місяців. Науково-дослідчі катедри—це є установа, якої немає в РСФРР. Основна думка, яка була при заснуванні їх—це відокремити педагогічну навчальну працю від науково-дослідчої. Отже катедра, це є колектив наукових робітників під керуванням найвидатнішого з них, що самостійно веде науково-дослідчу працю та підготовляє наукових дослідників та педагогічний персонал ВУЗ'ів. Кожна катедра по ідеї є установа самостійна.

Вважаючи на те, що вони з'організовані лише після революції і матеріяльна частина їх є занадто слаба та й керовники її є здебільшого професори ВУЗ'ів, на ділі більшу частину катедр тісно звязано з ВУЗ'ами, хоч є й такі, що їх прилучено до обсерваторії, ботанічних садів, музеїв та инших матеріяльних баз.

По науковому значінню співробітники катедри поділяються на дійсних членів—що не лише ведуть самостійну наукову працю, але й керують працею инших наукових робітників, наукових співробітників та аспірантів. Останні лише вчаться запроваджувати самостійну наукову працю. З дійсних членів вибираються керовники катедри та керовники секцій.

В 1924—25 р. було 85 катедр, що відповідно галузям науки поділялись так: по сільсько-господарських дисциплінах було 8 катедр з 42 науковими робітниками, по ветеринарних—3 з 39 науковими робітниками, по медичних—13 з 118 н. р., по індустріяльно-технічних—20 з 142 н. р., по фізико-математичних—13 з 93 н. р., по хемічних—7 з 72 н. р., по біологічних—6 з 64 н. р. і по соціяльно-економічній групі катедр, було 15 катедр з 208 наук. роб. Всього по катедрах було 748 наукових робітників з загального числа 1078 наукових робітників, що роблять по установах Головнауки та 3583, що зареєстровано Комітетом Допомоги Вченим.

З наведених вище цифр видно, що є диспропорція між кількістю окремих катедр. Так, фізико-математичних катедр є 13 з загальним числом наукових робітників 93, медичних 13 з 118 чл. в той час, як сільсько-господарських є лише 8 з 42 робітниками. І то в такій хліборобській країні, як Україна. Головнаука звернула на це увагу і на 25—26 р. додає ще 4—5 катедр і доводить число наукових робітників до 117, крім того утворює інститут водного господарства, який обслуговуватиме в значній мірі потреби українського рільництва.

Теми, що розроблювали катедри в 1924—25 році, є здебільшого актуальні для нашого народнього господарства: але й питання так званої чистої науки знайшли собі місце. Ось де-які теми, що їх розробляли наукові робітники катедр: дослідження грунтів України в звязку з проблемами науки; складання мап України (грунтів та гідрогеологічної), розвязання проблеми штучного гноїва в українських умовах, збільшення врожайности цукрового буряку та відсотку цукру, вплив кліматичних умов на зріст соняшника та льону, проблеми зрошення, використування сили спаду води (Дніпра), проблеми металургії та вугілля, спостереження над будовою атому; питання радіоактивности, дослід над енергією сонця; вивчення Марса та туманностей, низка медичних проблем по економіці України, вивчення дитячої творчости та проблем виховання, розвідки в ріжних галузях історії України та світової та історії матеріяльної культури. Приводимо ці теми лише як зразок. Треба зауважити, що наукова праця на Вкраїні йде в контакті з досягненнями Західної Європи, не тільки РСФРР, а досягнення її в де-яких галузях носять світовий характер (катедри біохемії, хліборобства, металургії, морфології).

На 1925—26 р. кількість катедр побільшується на 10, але де-які з них перевертаються в науково-дослідчі інститути, так що загальне число катедр має бути 94 з загальним числом 600 наукових робітників та 500 аспірантів.

На 1925—1926 р. підвищується число робітників сільсько-господарських катедр. Особливу увагу Головнаука звертає на підготовку аспірантів—тої нової наукової цілком радянської зміни, що має заступити вже старих наукових робітників. Вже в 1924—25 році, не зважаючи на скрутне матеріяльне становище, пощастило дати 70 аспірантам стипендії по 70 карб. та такому ж числу давати платню 50 карб. місячно. На 1925—26 рік поставлено проблему забезпечити матеріяльно всіх 500 аспірантів, що передбачається по плану.

Становище кваліфікованих наукових робітників катедр теж гадається підвищити. Ясно, що за 45 карбованців не можна вимагати такої, в найвищій мірі цінної праці, як керовника катедри. Їхні. Треба ще й найти перспективи. А їх то й бракує Воронському.

Отже перший і головний гріх воронщини—це її безперспективність. З одного боку вона викрикує в книзі «На перевалє», що настав час «великих думок і почуттів», а в другій статті, **говорючи про мистецтво** бере цітату з Леніна і комбінує:

—«поки-ж, в переходовий час «нам-би для початку досить справжньої буржуазної культури».

Цілком погоджуючись, що мистецтво нового часу утворють «великі думки і такі ж почуття», ми все-ж мусимо зазначити: ця ідея залишиться мертвою й порожньою, **поскільки час «великих думок і почуттів» в мистецтві ще не настав,** і не настане, коли воронщина буде і надалі висовувати мисль, що «мистецтво переходового періоду відріжняється від буржуазного тільки своєю установкою на пролетаріят», і—головне—коли вона й надалі буде так тлумачити Леніна, себ-то **мислити нове мистецтво, як дальший розвиток буржуазного мистецтва з перефарбованою ідеологією.**

В останньому листі до Хвильового Микола Зеров, приймаючи висунуту нами ідею азіятського ранесансу, говорить так:—

— «Я люблю всіх прихільників «циклічних теорій». Віра в циклічність позначена патосом, трагізмом, емоціонально насичена, і через те захоплює».

Саме цю циклічність ми й висовуємо. Саме вона і породить ті «великі думки і почуття», що про них говорить Воронський. Його-ж «безконечний прогрес» веде нас до «катафалку мистецтва», до панфутуризму, до ліквідаторських настроїв. Буржуазний **цикл** себе вичерпав і зайшов у суточки, і не Воронському вивести його на радісний путь горіння. В тій же брошурі «Искусство, как познание жизни» він надто перегибає кийочок об'єктивизму. Цим тільки й можна пояснити, що для Воронського німецький експресіонізм—«упадочна» течія. Для нас зовсім навпаки: це теж предтеча великого азіятського ренесансу. Бо експресіонізм—не дадаїзм, не унанімізм Жуль-Роменівського, вузенького «преображенного града», це теж спроба дати циклічну теорію. І тільки тому, що він виник до приходу ери горожанських сутичок, теорія не пішла в дійсність і дала лише блискучу плеяду художників з ешмідівською волею і устремлінням до життя.

Отже тільки «циклічна теорія» має перспективи. Це не шпенглерівська теорія цілої системи—це циклічна теорія одного мистецтва. Тільки вона породить «великі думки й почуття». Це ми говорили иншими сло-

---

того класу, який блискуче витримав перший іспит на ролю історичного диктатора. Вони йшли з запаленими очима, з глибокою вірою в свою перемогу... і на цьому таємничому фронті.

Але, прийшовши туди, вони побачили: їм бракує зброї. У них не було широкої ерудиції, бо це були люди або зовсім без освіти або з атестатом за «церковну школу». Отже виявилось: або тікай з цього фронту або загинь у нерівній боротьбі.

Саме тоді і прийшла їм на допомогу безсмертна просвіта—всі ці вузьколобі ідеологи «напостівства», «октябризма» і т. д., і т. п. Це були самоварники, «аршинники, Пупишкини й Мамочки з «Лілюлі», вся та бездарна, безперспективна, придуркувата міщанська напівінтелігенція, що мешкала по пролеткультах. І тільки потім пішов туди, по непорозумінню Пилипенко, один (і один!) із тієї найкращої частини інтелігенції, яка в той час командувала червоними полками і дівізіями.

Але чому могли навчити молоду молодь Пупишкіни? Ми вже писали: нічому, бо вони й самі нічого не знали.

— Почекайте,—виправляє нас печальник: а демагогія?

— Погоджуємось. І от почалась демагогія, а за нею пішла спекуляція, графоманія і т. д., і т. п. Так тяглося де-кілька років... поки не прийшов «неп», а за ним не виникли і «попутники», себ-то революційно-націоналістична частина інтелігенції. Себ-то, нарешті, справжні озброєні митці.

Пролеткульт затрубив тривогу. Але.., було вже пізно.

Саме тоді і виступив Воронський зі своєю воронщиною,—відомий тепер критик, що ним лається тов. Єруслан Лазаревич. Це була мисль пролетарського мистецтва, **яка пленталась позаду, а тому й попала в чужі обійми.**

Отже виясньмо, що таке воронщина.

До відому наших друзів, вона має два боки медалі: позитивний і негативний.

Воронський, приступаючи до вивчання сучасної художньої літератури, вирішив так: я—марксист, коли я хочу мати справу з мистецтвом, то мені треба знати, що це за «штучка». Не довго гадаючи, він обложив себе доброю бібліотекою і почав працювати. Тут і була його перша серйозна зустріч з марксистською естетикою, або ще ясніш—з Плехановим. Зустріч мала гарні наслідки: Воронський, бачучи самоварне неуцтво Пупишкіних, які заводили в тупик молоду молодь, **рішуче виступив з переказами давно відомої,** але для нашого маестро землі incognito—**марксистської естетики.** Саме з популяризацією плехановського розуміння мистецтва, «як методу пізнання життя». Даремно тов. Пилипенко «моргає» на «Искусство, как познание жизни». От що там сказано в кінці другого розділу:—

— «все, що говорив я тут про мистецтво не є «откровеніе». Від Бєлінського і Чернишевського і—головне—Плеханова взято це».

Воронський зрозумів, що без абетки мистецтва не може бути ані критика ані митця. Він прекрасно знає, що Пилипенківська демагогія має спеціяльне призначення: її використовують тільки графомани й спекулянти. Бо й справді: були художники дилетанти, але називалися вони так: Толстой, Франс, Горькій. Без ерудиції хоч би за середню школу з митця ні чорта не вийде. А в першу чергу треба знати Плеханова. Ані Плуг ані сьогоднішній Гарт марксистської естетики не дають. Пилипенко цього не розуміє, Воронський зрозумів. Останнього ми називаємо розумною людиною, і дуже раді, що й Хвильовий не відстає від нього.

Така перша, позитивна, частина воронщини. **Але чи буде це воронщина?** Як бачите читач—зовсім навпаки. Це—плехановщина, комуністичне розуміння мистецтва. І коли наш опонент не хоче прийняти його, то ми заявляємо: він грає в чужаковську дудочку, себ то йде в печальники «сопливої» когорти, в печальники нового рант'є. Хвильовий зійшовся з Воронським в тому пункті, де останній приймає марксизм, але **це зовсім не значить,** що ці два призвища можна ототожнювати. Наш маестро може зійтися з названим критиком в названому пункті. Але й він від цього не буде страждати на воронщину. Політик Вандервельде бере за основу Маркса—чи може й тут шукати ідентичности політичним поглядам Пилипенка? Коли останньому сподобався Троцький, то хай він його ще раз послухає:

— «пізнання взагалі починається з розріжнення річей і явищ, а не з хаотичного змішання».

Але може єсть тут все-таки елементи «призирства і хіхікання до молодої молоді»?

— Очевидно нема, відповідає тов. Пилипенко в своїй другій статті: «бо це-ж демагогія».

Воістину, демагогія! Але вам Сергіє Володимировичу, не личить оперувати нею. Ви ж прекрасно знаєте, що Монасан аж до 30 років ходив до Флобера, і тільки на 31 ризикнув виступити з першим твором. Чому ж ви не вчите цьому молоду молодь? Ви-ж прекрасно розумієте, що вся та «масова література», що її ви друкуєте, і близько не лежала біля мистецтва. На віщо-ж ви пацькуєте цю молодь на Хвильового? Навіщо ви її держите в темноті і не скажите їй, що одних творів Леніна для митця дуже і дуже замало. Чому ви не порадите їй звернутися до Зерова, який наштовхне її на таких реакціонерів, як Віко, проф. Віппер, і т. д. Ви боїтеся за неї? Не бійтесь: ви теж вивчали все це, але це не пошкодило вам бути зразковим комуністом. Письменник мусить знати всю **розумну літературу,** хай вона буде й реакційною. А наштовхнути на неї можуть тільки Зерови. Тільки тоді буде перед ним справжній письменницький горизонт. «Селянська бібліотека» і ті студівні вправи, які бувають у вас по неділях, і ті «досвітки», що по понеділках—все це культурництво—і тільки. Воно потрібне, але все це нійкого немає відношення до мистецтва. Невже це неправда? Так тоді-ж навіщо ви так некрасиво граєте «ім'я» Хвильового? Хіба ви не знаєте, що це «ім'я» Хвильовий здобув не тому, що Пилипенко написав про нього статтю (за це красно дякуємо), а тому, що цей автор має очевидно де-який хист і, поки виступити—уперто, на протязі богатьох років працював над собою. Пам'ятайте ті байки, що їх ще так недавно і дуже обережно носив до вас цей же Хвильовий, як студійні вправи? Чому ви не скажите про це молоді?

— А тому каже Пилипенко, що... говоріть, будь ласка, про негативний бік воронщини.

Отже позитивний—це стара, давно відома марксистська естетика. Тут заслуга Воронського, в порівнянні з «олімпійцями» тільки та, що він—син тієї нації, яка не плентається в хвості і нічого не має спільного з «хохлами» і «малоросіянами». Негативний бік—це й справді оригінальний твір самого Воронського. Але, на жаль, «Олімп» його не прийме.

III.

Воронський виріс в атмосфері виключно попутницького оточення. Російська пролетарська література зійшла поки що на нівець. Вона не зуміла одвоювати собі позицій, **бо страждала на вузькість, на просвітянство.** Самоварники й аршинники з пролеткульту доконали її. І нічого нема дивного, що Воронський, почавши з Плеханова, не зумів його пристосувати для диктатури пролетаріяту. Повторювати одні плеханські «заки»—цього ще дуже замало для нашої епо-

ню платню треба довести до ставки професора ВУЗ'у; теж з дійсними членами та науковими співробітниками.

Найбільш розвинені катедри будуть перетворюватися в науково-дослідчі інститути з самостійним господарством та бюджетом. Вже маємо дві таких науково-дослідчих установи: Інститут марксизму та марксознавства в Харкові та Інститут книгознавства в Київі. На 1925—26 рік вже затверджено Держпланом такі нові інститути: біохемічний (в Харкові, як розвиток катедри біохемії), анатомо-паталогичний в Харкові, Шевченківський в Харкові, водяного господарства (з катедри гідрології та гідротехніки) в Київі.

Окрему увагу треба звернути на Шевченківський Інститут при **домі Шевченка** в Харкові. Ця інституція має стати для України тим, що є дім Пушкина для РСФРР, а може й чим більшим. Там мають робити дослідження над творами Шевченка, його добою, літературою його часу та повітньою. Це буде також центр популяризації української науки, літератури та мистецтва взагалі.

Другим осередком науково-дослідчої праці є **Всеукраїнська Академія Наук** в Київі. В одміну від російської академі, що нараховує вже над 200 років життя, українська академія родилася серед грому та блискавок Великої Революції.

Звичайно, час утворення (гетьманщина), первісний склад академіків і традиції російсько-схоластичної постановки наукової праці спричинилися тому, що праця та організація академії мають ще де-яку диспропорцію в структурі і напрямі праці. Так найбільш розвинений є перший (історико-філологічний) відділ, менше другий (фізико-математичний) і ще менше третій (соціяльно-економічний). І це в країні, що перебудовує все своє життя. Але не вважаючи на це, не вважаючи, що через брак коштів академія не могла розвинути всіх своїх можливостей і була в значній частині, так мовити, на консервації, всеж вона пережила лихі часи, зуміла скупчити коло себе значне число українських наукових робітників і тепер, коли є можливість кинути на третій фронт значні кошти, вона мусить стати і безперечно стане осередком наукового дослідження та розвитку української науки.

Структура академії зараз є така: на першому, історико-філологічному відділі є 19 академіків, з них 8 штатних при відділі з 27 наукових установ та комісій. З них найважніші є: інститут наукової мови, комісія для складання словника живої мови, Педагогічна Комісія з Інститутом фізичної культури.

Другий відділ (фізико-математичний) має 22 академіків, з них 13 штатних.

При відділі слід зазначити інституції великого актуального значіння: геологічний кабінет, Інститут Технічної Механіки та Акліматизаційний Сад.

Третій—соціяльно-економічний відділ має 6 академіків, з них 3 штатних. При відділі є Демографічний Інститут.

З установ, що є при спільному зібранні слід зауважити Антрополигічний музей імені Вовка з коштовними колекціями та наукові товариства: Нестора літописця, Історично-Літературне (Київ) Т-во дослідників української історії, письменства й мови (Ленінград) та Харківське Наукове Товариство. На останньому слід зупинитися окремо: засноване ще два роки тому, воно до останнього року животіло. Але з цього року воно одразу розвернуло жваву працю; тепер воно поділяється на секції: педагогічну, медичну, сільсько-господарську, технічну, природничу, Ближнього Сходу.

По секціях що-тижня відбуваються наукові доклади, в працю втягаються робітники катедр та инших наукових інституцій. При допомозі педагогічної секції видається «Вісник рефлексології», при допомозі технічної секції—«Науково-Технічний Вістник».

На 1925—26 р. разом з значним побільшенням коштів передбачається реорганізація академії і значна зміна її в напрямі більшого охоплення актуальних проблем радянського будівництва та звязку з иншими науковими установами. Замість трьох відділів передбачається лише два: природничо-технічний та соціяльно-історичний.

Музейна справа до тепера в УСРР не є остаточно з'організована; самі музеї поділено між двома управліннями Наркомосу—Головполітосвітою та Головнаукою, що мають ріжні методи праці.

Зовсім зле стоїть справа охорони пам'ятників старовини та мистецтва. В той час, як в РСФРР діло це з'осередковано в Головнауці та є певне законодавство,—на Вкраїні зроблено дуже мало; не має затвердженого законодавства про охорону пам'ятників старовини, мистецтва та живої природи, не має й організації, що переводила б цю охорону. Отже запедбалі й гинуть історичні будинки й предмети матеріяльної культури високої історичної цінности, знищуються чудесні кутки природи. Щоб запобігти цьому, вироблено й передано на розгляд Раднаркому Положення про охорону мистецтва старовини та природи. В Головнауці організується адміністративно-керуючий центр з роз'їздними інструкторами й інспекторами. Для наукової праці в Харкові, Київі, Одесі, Катеринославі організується комісія з спеціялістів.

Ці комісії повинні вести наукову працю, а також об'єднувати коло себе громадську ініціятиву що до охорони пам'ятників нашої матеріяльної культури.

Наукова праця, що до книг, крім Інституту Книгознавства ведеться по академічних бібліотеках в Київі, Харкові, Одесі. Особливо широко поставлено працю в Київській Всенародній бібліотеці, що зібрала в своїому складі на 1½ мільйона томів і стала справді Національною бібліотекою України.

Астрономічні обсерваторії, ботанічні сади та заповідники на Україні теж виходять з стану консервації та звязуються з відповідною працею Союзу і Европи.

Погано у нас досі стояла справа з науковими експедиціями. В той час, як РСФРР давно вже визнала цінний спосіб наукового дослідження і улаштувала низку наукових експедицій, так в межах Союзу, як і міжнародного характеру,—на Вкраїні за цей рік нічого не було зроблено. Залежало це, звичайно від браку коштів. На 1925—26 р. передбачається улаштувати 10 експедицій, звязаних переважно з потребами сільського господарства, а також зроблено угоду з Головнаукою РСФРР що до участи українських вчених в експедиціях, що мають всесоюзний та міжнародній характер.

З числа внутрішніх експедицій, що буде виконано в 1925—26 р. треба зазначити експедицію та розкопки старогрецького міста Ольвії. Ця праця має світове значіння.

Не гаразд у нас досі було з виданням наукових праць.

Це особливо видно з порівнання з РСФРР. В той час, як на Україні на цю мету було призначено на 24—25 рік 26000 карб. (з них академії 9300), в РСФРР—425.000 карб. (з них академії 70.000 карб.).

На 1925—26 р. на наукові видання України передбачається асигнувати до 150.000 карб., при чім крім видань ВУАН та дослідних катедр буде асигновано гроші на видання наукових журналів (нині в РСФРР їх видається 46, на Україні—2).

Резюмуючи все сказане вище, мусимо визнати, що науково-дослідча праця на Вкраїні лише виходить з стану консервації та розвертається. При тому стоїть задача не тільки вести регулярну наукову працю, але й поновити й поповнити основний капітал науки, розуміючи це, як поповнення кадру наукових робітників та матеріяльного улаштування лабораторій, кабінетів, бібліотек то-що. Ця задача—поповнення основного капіталу науки є тісно звязана з аналогічними задачами в промисловости та сільському господарстві; її треба виконати в першу чергу. На 1925—26 рік намічено значне побільшення коштів, але всіх задач воно не задовольнить.

Поставити наукову працю на нові рейки та пустити її повним маршем—то є систематична робота цілого періоду, що потребуватиме значних коштів. Треба досягти, щоб кошти ті призначалися відповідно тій ролі, що має Україна в цілому Союзі, а не було тої нерівности, що є нині. У всякім разі справу зсунуто з мертвої точки, уряд та кекуючі кола усвідомили її яко перше-чергове завдання—можна бути певним, що все, що тільки можна зробити, буде зроблено.

В. БАЛАНІН.

Стан клубних хорів.

Обслідування 10 клубніх хорів в м. Харкові по мандату Головполітосвіти виявило, що клубні хори перебувають в злому стані.

В одних хори цілком розпалися, а в инших животіють. Праця хору полягає лише в співанках та періодичних виступах, нема ув'язки й постійного контакту з иншими хоровими ячейками. Організаційні форми обмежуються в деяких одним уповноваженим.

Розучування пісень в більшости хорів провадиться «по слуху», а в де-яких ще й під скрипку. Спроби ознайомити з нотною грамотою не удавались з різних причин.

Відсутність дисципліни й неакуратне відвідування, як зазначають керовники, в великій мірі гальмує роботу хорів.

Серед революційних й народніх пісень можна почути й такі архаїчні твори, як: «Зозулю», «Бандуру». Репертуар ріжноманітний по якости. Неорганізованість і халтурництво диригентів, кожний працює по власно-виробленому планові, не маючи звязку з музичним життям. Нема спільної думки. Де-які диригенти не мають відповідної музичної підготовки й переходять з одного клуба в другий, не організувавши ні в одному з них хора.

Зовнішні умови для хору не скрізь задовольняючі: брак інструмента, постійного й зручного помешкання значно відбивається на роботі хора.

О. Б.

вами в своїй другій статті. Саме з неї і видно, що ми нічого не маємо спільного з воронщиною. Остання страждає—як ми вже сказали—на безперспективність, ми-ж навпаки: перед нами широкі горизонти. Саме з південно-східньої республіки комун, саме з радянської України і піде те нове мистецтво, що його так чекає Европа. Безперспективність—це елемент просвітянства. Отже коли плямувати кого воронщиною, так це вас, маестро.

Але який же другий гріх Воронського?

Другий гріх витікає з першого: це **пропаганда абсолютного реалізму.** От що каже Воронський в тій же бідолашній брошурі:—

— «реалістичне мистецтво—це справжнє мистецтво, бо романтізм більш суб'єктивний і менш за все ставить собі метою пізнання життя».

Чи подібне це до того, що ми говоримо в своїх статтях? Зовсім навпаки: ми пропагуємо романтику віталізма. Поперше—так витікає з нашої теорії циклів. По друге: безоглядний об'єктивізм (по Воронському це чомусь реалізм) теж веде до ліквідації мистецтва, бо він, врешті решт, вилається в заявлений натуралізм. Ще Плеханов і Франс говорили, що в мистецтво мусять ввійти елементи навіть... публіцістики, иншими словами—безперечного суб'єктивізму. Докази Воронського тут дуже слабенькі, хоч він і цитує Аксельрода. От приклад:—

— «Толстой був реалістом в справжньому розумінні цього слова... А сам Маркс? Одним із улюбленніших його письменників був Шекспір, безперечний реаліст.

Ми не будемо зараз гадати, чи був Шекспір справжнім реалістом чи ні. Ми тільки-б запитали Воронського: коли Толстой і Шекспір були реалістами, і Маркс любив останнього і коли все це є доказом того, що «діалектичний матеріалізм веде в мистецтві до реалізму», **то чому тоді Толстой так не любив Шекспіра?**

Тут Воронський плутає на кількох сторінках і зовсім нас не переконує. Але за те він давно вже переконав просвіту, яка давно вже прийняла цей абсолютний реалізм, хоч і не читала уважно його брошурки. В цьому разі виходить зовсім навпаки, ми звертаємось до реакціонера К. Леонт'єва, прихільника «циклічних теорій», який в своїй маловідомій брошурі про романи того-ж Толстого, от що каже:—

— Цікаво те, що найгеніальнішому із наших реалістів (себ-то Толстому. М. Х.) ще в повній силі його хисту спротивили прийоми тієї самої школи, що її головним представником він так довго був. Це ознака часу».

Так, це—ознака часу. У реакціонера Леонт'єва, власне в одному його твердженні більше діалектики, ніж у всьому розділі революціонера Воронського про абсолютний реалізм. Нічого нема вічного—от наша діалектика. Такий другий гріх воронщини.

Який же третій?

Третій витікає з попутницького оточення. Це—«мужиковствования» і «склопеніс»—відціля—в кождому рядкові «Росії». Коли-б ми почали тут цітувати Воронського, то нам прийшлося-б просто його перевидати. Безперспективність і мусила привести до народництва, до ролі Белінського в другому радянському виданні. Воронський, сам того непомічаючи, пристосовує жовтневі здобутки для спеціяльного калужского вжитку. Він, очевидно, нічого не має проти творження Горького, що Ленін виконав місію нового Петра Великого. Тут російському критикові не пошкодило-б звернутися до другого реакціонера, теж теоретика «циклічних» теорій—проф. Зелінського. От що він каже в своїй статті про грецького ліричного поета Вакхиліда:

— «Коли в Елладі запанували Афини, а в Афинах демократія, тоді й поети аристократичного світогляду перевелись. Безперечно, ми не скажемо, що й переможці V-го віку не находили поетів, але це були поети середні, як той панегирист, що його висміяв Аристофан в своїх «Птицях».

І реакціонер Зелінський був послідовніш революціонера Воронського. Він би сказав, очевидно, що від «мужиковствующої» середньости, в епоху діктатури пролетаріяту нічого чекати «великих думок і великого почуття».

IV.

Як бачите, маестро, **ми** майже всюди не погоджуємось з Воронським. Але за те **ви** приймаєте всі три гріхи воронщини, включно до «мужиковствования». Ви просто по непорозумінню не симпатизуєте цьому російському критикові, як і він по тому-ж непорозумінню прийняв плехановську (себ-то по нашу «олімпійську») естетику. Тут так би мовити, фокуси фортуни—і тільки. Навіть наша критика вашої формули—«мистецтво, як метод будування життя»—цілком оригинальна. Візьміть ще раз звіртесь з брошуркою Воронського!.. А про азіатський ренесанс і говорити нічого.

Хвильовий буде страшенно задоволений, коли читач послухає тов. Пилипенка і розгорне «Искусство, как метод познания жизни». Але він буде ще більше задоволений, коли той же читач розгорне ще й такі книжки, з яких ми користувались, пишучи свої листи: того-ж Воронського: «Искусство и жизнь», «На Стыке», Бельтов «За двадцать лет», Плеханов «Искусство», Бухарин—«Теория истор. матер.», Леф, книжки Троцького, збірники «Воинствующий материализм», твори Леніна, Фрейд, Шпенглер, Добролюбов, Белінський і т. д. і т. п. Це, звичайно, сота доля того, що нами було поверхово використано.

Решту матеріялів ми використовували таки «по добрій пам'яти». Це ми пишемо не з метою показати свою—по сути страшенно вбогу—ерудицію, а з метою наштовхнути молоду молодь на ті книжки, які вона мусить перечитати. Їй треба знати, що з нічого—тільки нічого й буде. Так сталося і з тов. Пилипенком, який **нічого** не використовував.

Отже українська воронщина це три гріха Воронського без марксистської естетики. І справжня адреса її—задрипанська просвіта. Воронщина—елемент просвітянства, і нею грішить не Хвильовий, а Пилипенко... навіть в тому випадкові, коли розуміти її, «призирством до молодої молоді», бо більшого призирства, як держати юнаків під кожухом, відкіля їм нічого не видно—небуло і не буде. Хто зуміє нам доказати, що це не так, тому ми видамо премію в розмірі 12-місячного утримання Хвильового. Суть наших суперечок от в чому:

— «чи треба митцеві знати, що таке мистецтво, чи не треба. Коли треба, то чи кожда людина здібна розібратися в ньому. Коли не кожда, то чи не пора «Плугові» зробити установку на справжній трактор? Дивно чути від керовника великої організації таку фразу:

— «куди сопливі, беріться за свої справи і вчиться на механиків, агрономів та не лізьте в поезію».

Слухайте, тов. Пилипенко: ми почуваємо образу за агрономів і справді: хіба таки можна поета ставити вище агронома? Чи може маестро уявляє собі поезію «лавочкою»? Тоді перепрошаємо: олімпійці тільки тоді беруть гонорар, коли почувають, що його заробили. Республіці Комун «автори-селюки, які замість хорошої газетної замітки пишуть лантухи віршів, та ще й вважають їх за «шедевр мистецтв»—не потрібні. Навіть соромно говорити про це. Нам потрібні робселькорівські гуртки, відкіля й вийдуть нові митці і куди ми підемо працювати, а не організації, що беруть ставку на графомана. І нічого, тов. Пилипенко, «божиться» робселькором: це результат не «нового розуміння літератури», а результат роботи нашої партії. Це—перша ластівка культурної, ліквідаторської революції на селі і в заводі. Такою приблизно організацією мусить стати і «Плуг». Бо це-ж дуже показово, що цей же «Плуг» за-кільки років своєї роботи не виділив із себе жодного художника. (Панч тут і ще 2—3 зовсім не при чому). За те він дав «масову літературу», якої ніхто не читає. Це те-ж показово. Тут ми знову киваємо й на «Гарт»: останній тільки в потенції може бути мистецькою організацією. Коли-ж і він буде вліратись—йому те-ж прийдеться взяти установку на культурно-освітню організацію. Це теж не погано, бо Нарком Освіти т. Шумський, що поставив на порядок денний велике діло культурної революції, очевидно буде задоволений цією допомогою. Тоді вгамуються страсти і тов. Пилипенкові не прийдеться згадувати так часто Венеру і—головне—не прийдеться доказувати, що «кат зна як зроблені бюсти тов. Леніна», чогось варті, бо він узнає тоді де-що про ту комісію, яку утворено позніпати ці бюсти, як антихудожні твори, що деморалізують своєю мистецькою недосконалістю.

Залишається ще нам зупинитися на тому питанні, яке-головним чином—зачеплено в другій статті.

V.

Тут справа ще серйозніш, бо тов. Пилипенкові прийшлось її «винести на сторінки великої політичної газети». Словом, політична справа. Тут вже «киви-морги» на «ідеологичний неп», що його хоче завести Хвильовий.

Ми розумімо нашого маестро: йому не подобається наше твердження, що теорія «октябристського напостівства» по сути є ідеологією нового рант'є. Але що-ж поробиш: треба, очевидно, доказати, що це не так. І поперше—оригінальніш, а по друге—так, щоб це було справжнім доказом. І потім не треба тут же бути таким наївним: читач—не ідіот, і коли автор зарання не цурається демагогії, він йому не повірить і на 3 копійки. От що пише тов. Пилипенко:—

— «а доводиться демагогувати, бо забув тов. Хвильовий жорстокої непримиримої діалектики боротьби: все, що на користь нашим ворогам є на шкоду нашим приятелям».

Воістину гоголівська унтер-офіцерська вдова, яка сама себе «висекла». Невже тов. Пилипенко думає, що Плеханов для того писав свою естетику, щоб той же тов. Пилипенко напередодні дев'ятого року революції притягнув за вуха демагогію? Невже для того друкувались тисячі книжок про мистецтво, **щоб потім не заглядати в них?**

Масова кіно-культробота

Кіно-секція гартованського з'їзду доручила у свій час одеській філії Гарту розпочати клубну кіно-працю з тих міркувань, що в Одесі фабрика ВУФКУ, його технікум, його весь виробничий апарат. Отже тут найпотрібніше, що найскорше виявити активний вплив робітничих мас на кіно й найбільше надій безпосередньо втягнути робітництво в зйомки, що, ясна річ, дуже його зацікавить і надасть жвавости всій праці.

Після низки нарад одеською філією Гарту детально розроблено практичні підходи до цієї нової праці. Насамперед зорганізовано інструкторські курси для майбутніх керовників кіно-гуртків по клубах та підприємствах.

Лекторами запрошено, крім своїх гартованців, спеців у кіно, режисерів Акс. Лундіна, П. І. Чардиніна, операторів Б. І. Завелева—Дробіна. Одночасно буде поставлено з участю місцевої політосвіти широкий доклад про масову кіно-культроботу. Кадр слухачів інструкторських курсів складається з гартованців-акторів, літераторів та партійців культробітників, що мають спеціялізуватись у цій праці.

У першу чергу ухвалено організувати кіно-гуртки по клубах КСМ (їх два), на фабриках Джутовій та ім. Петровського, в клубі транспортників, на Січневих майстернях.

Практичні засади праці:

1) Добір через членів гуртків сирових матеріялів на теми й тези побутових та історично-революційних сценаріїв, намічених редакторатом ВУФКУ.

2) Ознайомлення членів гуртків із мелодрамою та жестом (у цій праці придадуться гартованці-актори) та учот шляхом заведення альбомів фотографій та пробних знімків на кіно-фабриці тих осіб із роб. маси, що мають усі дані для кіно-натурщицтва й кіно-акторства. Це те саме, що роблять американські та найбільші европейські кіно-підприємства з тою різницею, що там це справа численої агентури набору натурщиків, на які витрачається чимало грошей; її замінити мають у нас отакі кіно-гуртки.

3) Розвиток кіно-пропаганди: кіно-суди, живе кіно, кіно-корство.

4) Спонукання до заснування нових кіно-установок аматорським шляхом, на взірець радіо-аматорства, особливо на підшефних селах. Відомо що такі кіно-установки не вимагають великих витрат і громадська ініціятива дуже сприяла б кінофікації села.

Сама кіно-секція Гарту розпочала переговори з дирекцією кінофабрики та її режисурою, що побивається тепер шукаючи виконавців для сучасних сценаріїв, бо в Одесі таких не легко знайти; особливо там, де потрібно дати українські типи. Кіно-секція, маючи в своєму складі як раз—українських акторів, до того новітньої формації, тут стає у пригоді. Одночасно ці члени секції активно працюючи в кіно-виробництві й інструктуючи кіно-гуртки, що найближче звязують їх із фабрикою так у розумінні добору свіжих виконавців із роб. мас, так і що до висвітлення праці фабрики в цих гуртках.

З другого боку кіно-секція приступить до розробки низки тем, виробничого програму редакторату ВУФКУ, щоб дати завдання сценарній праці кіно-гуртків у справі збирання сирового матеріялу.

Отже програм праці розроблено всебічно й грунтовно обмірковано підходи до неї. Практика покаже наскільки життьовими будуть заходи Гарту в цій новій і важливій масовій культроботі.

БУЗЬКО.

Нові видання.

«Что рассказывать детям». Збірник Центральної Дослідно-педагогічної станції Головсоцвиху НКО УСРР, ДВУ, видання друге, 206 стор., ц. 95 коп.

Збірник має розділи—теми: 1) Природа й люди, 2) З життя дітей—дитячі подвиги, 3) Казки й оповідання, що викликають почуття колективізму й соціяльної солідарности, 4) Гумористичні, 5) З трудового життя і 6) Куток Леніна.

Отже завдання збірника—це—дати художній матеріял, що в ньому дитина, з одного боку, знайшла б пояснення сутности взагалі ствітових явищ (природа й люди) і, з другого, підхопила б допоміжні моменти соціяльного оточення (праця колективу, соціяльна солідарність, вождь—Ленін).

Найкращий критерій для оцінки того, наскільки цього вдалося досягти в збірникові дає сама комісія, висуваючи в передмові («Принципы подхода к материалу для рассказывания, стор. III) ті вимоги, що їх вона ставила перед кожною дитячою книжкою. На жаль, росходжень між теоретичним твердженням і практичним здійсненням маємо в збірникові досить. Особливо багато прогріхів з боку форми, часто далеко не художньої, без яскравих живих образів (таке, напр., оповідання, як «Рассказ уголька» не вважаючи на ідеологічну до кінця витриману композицію, все ж залишає вражіння резонерства на теми соціяльних контрастів, взагалі тієї штучности, що з неї ніколи не скорити й не організувати дитячі емоції). Добре уложено розділ «Природа и люди», де, як найпослідовніше витримано принціп систематизації матеріялу, принціп переходу внутрі кожного розділу од легшого й простішого до що-разу складнішого (цього вимагає модус віку дитячої авдиторії од 4—10 років).

У таких розділах, як «Подвиги детей», «С трудовой жизни» занадто мало бренять мотиви пролетарської боротьби, перемоги і будівництва, а дітям нашої доби потрібні емоції, що збуджували б не лише розуміння класових суперечностей і прагнення знищити їх («Принципы подхода », стор. 111), а давали б і радість завоювання нового життя, картину будівництва й досягнень своєї переможної класи. Хиба ця в збірникові основна і розділи ці вона робить бліднями, відірваними від безпосереднього соціяльного оточення й інтересів дитинства.

Зокрема в розділі «Подвиги детей» псує загальне вражіння опов. «Чичиво». Великому сумлівові підлягає позитивний вплив його на вольові імпульси дітей, бо, не вважаючи на глибоко зачеплене соціяльне тло, воно має в самому сужеті аж занадто елементу випадковости, ще й до цього в сентиментальні тони офарблені.

Певно, найважче було добрати матеріял до теми «Казки й оповідання, що викликають почуття колективізму й соціяльної солідарности». В добрій половині його з успіхом можна віднести до розділу «Природа й люди». І це, на жаль, бо тут бажано було б, безумовно, дати більше мотивів соціяльної солідарности й колективізму в першу чергу в людському, а не твариному суспільстві.

Офарблені глибоким безпосереднім дитячим почуттям останні сторінки збірника «Куток Леніна», де надзвичайно влучно подається виключно дитяча творчість, присвячена Ленінові.

Загалом збірник, буде, цінним в руках умілого педагога, що завше з безлічі матеріялу, який подається на 206 стор, зуміє виділити найцінніше, й згладити в усній передачі окремі прогріхи й недоладності.

Збірник призначений для школи з руською викладовою мовою.

Василь Худяк. ТЕРЕШКО—КОРОВНИК.—П'єса на 1 дію. В-во «Книгоспілка»—Дитячий театр. 1925 р. 24 ст.

Не вважаючи на видання цієї п'єси в серії «Дитячого театру» п'єса до дитячої мало подібна, окрім хіба того, що в п'єсі беруть участь 4—5 дітей.

Діється в п'єсі за часів горожанської війни, на селі. Червоним не щастить—приходиться здавати позиції білим. Терешко коровник—чабанець—вирішає їти «своїм» на підмогу. Знайшовши загубленого кимсь«нагана», він засунувши його за очкурень, кидає свого приятеля, чабанця Митька й простує до червоних. Вирозвідці на сцені перебувають то білі, то червоні, при чому завжди хтось із них щось губить, що може зле відбитись на їхнім військовім положенні, а Терешко знаходить і передає червоним, завжди таким чином завдаючи неприємність білим. Виручає Терешко й місцевих рекомовців зі списками селян-комуністів, вприводячи червоних, коли білі ревкомовців збирались розстрілювать.

З боку театральної композиції п'єса де в чому хибить. Нема цільности сюжету. Дрібненькі інтриги з загубленими військовими пакетами, що мають побічне значіння в п'єсі—розбиває увагу читача чи глядача. Нема в п'єсі драматичного наростання, що зробило би її цікавою. Особа героя п'єси Терешка мало окреслена й занадто незначна для «заголовної» ролі. Ворожий табор—жінка управителя заводом і її син гімназистик теж не яскраві й як «чужі» мало виявлені.

Проте, де-які цікаві, оцінчні місця п'єски (сцена з пакетом у червоноармійців) свідчать, що молодий автор-драматург зможе зрештою опанувати формою драматичних творів. Починати з дитячих драм. Творів, для дитячого театру, що ще майже немає своєї методики—річ для молодого драматурга заважка.

М. К.

Книжки одержані на рецензію.

КНИГОСПІЛКА.

М. Пивовар. Двигун руйнації та поступу (сучасна хвиля). Ц. 30 к.

В. Езерський. Наймана праця, Ц. 10 к.

С. Пилипенко. Скалки життя. Збірка оповідань. Ціна 20 коп.

Пісні Революції (збірка). Ц. 12 к.

«ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ»

Україна. Науковий двохмісячник українознавства. За ред. акад. М. Грушевського, № 3, 1925 р.

Життя й революція. Щомісячний журнал громадського життя, літератури й науки, № 4, 1925 р.

В. В. Кістяковський. Нарис географії України. Ц. 55 к.

В. Фурер. Як на селі стінну газету видавати. Ц. 50 к.

В. Серебряков. Дбайте про город. Ц. 16 к.

І. Холодний. Курорти України. Ц. 60 коп.

Т. В. Данилевський. Од ломаки до машини. Ц. 40 к.

Проф. М. Кечеджи-Шаповалов. Организация промышленности и торговли. Ц. 1 карб. 25 к.

К. Маньковський і Є. Заславський. Конспект лекцій з техніки рільництва, 2 вид. Ц. 95 к.

Н. Малеча й Я. Чепіга. Червоне слово. Читанка для шкіл малописьменних дорослих. Ц. 1 карб. 10 коп.

Н. Мірза-Авакянц. Селянські повстання. Ц. 20 к.

В. Худяк. Переможці степу. Двоє оповідань. Ц. 12 к.

О. Щадилов. Про громадські плодозміни, 2 вид. Ц. 10 к.

От коли треба чекати «літературної водички», приправленої дуже несмачним дурманом!

Але який же це «політичний млин», що його «закрутив» Хвильовий?

Висовуючи голословне твердження про думки «олімпійця» (себто в своїй більшій частині шлеханівські), які начеб то «скеровані на втворення ідеологічної непи» і є «по суті напад на пролетарську диктатуру», наш маестро патетично доносить:

— «24 травня обізвалась на голос тов. Хвильового цітадель українського старого слова й українських старих думок—ВУАН і улаштувала диспут.

Ну, і що з того? Що це доказує? Очевидно тільки актуальність цієї справи. Ми прекрасно розуміємо, що до нас (як і до вас, тов. Пилипенко) припряжеться кільки політичних прохвостів з міщансько-петлюрівського лагерю. Але ми знаємо й те, що для них єсть ГПУ і цензура. Чого ви так боїтесь ВУАН? Хіба це не радянська установа? Це-ж «дезе ребячество»—не більше, і з ним не збудеш нової радянської держави. Ми глибоко переконані, що петлюрівська сволочь найбільш за все ненавидить не Пилипенка, а саме—Хвильового, бо останній —як це не дивно—глибше дивиться і в самий корінь справи. Бо й справді: чи не пора покинути гримати на нашу академію. Невже на 8-му році революції нема инших приймів боротьби? Голова київської філії «Плугу» тов. Щупак вміє далі дивитись: це ж він висовує теорію співробітництва, замість відсталої—використання. Що це значить? Це значить, що настав час т. з. інтелектуальних боїв: уявіть собі—ми вже виросли! Утворивши атмосферу співробітництва і витягнувши своїх академіків на прилюдний диспут, ми будемо мати потрійну користь:—

— По перше—вони дадуть нам ті сховані знання, що на них можна наштовхнутись тільки в безпосередній розмові. Бо це-ж зовсім в наших умовах не «діалектика боротьби: все, що на користь нашим ворогам є на шкоду нашим приятелям». Це просто-слабенька логіка, або—певніш не погана софістика. По друге—так ми скоріше вивчимо свого ворога. І по третє—силою свого дорослого інтелекта ми остаточно скомпрометуємо «академічну ідеологію». Себ-то, ще на кільки відсотків зрадянизуємо ВУАН.

— Але почекайте,—кричить маестро.—Яка ж то радянизація, коли «цітадель» проповідує «ідеологичний неп»... «Устами Зерова попутницька фаланга от чого вимагає:—

— «Треба допустити **вільну конкуренцію в літературі, треба припинити протекціонізм пролетарським організаціям,** бо все це сприяє кар'єризмові й спекуляції (курсив Пилипенків, шкода тільки, що він не підкреслив всієї цітати).

От бачите, каже далі наш опонент,—«політичні ріжки вже висунулись з капшука, навіть пояснювати зовсім не доводиться».

Хіба? А от ми думаємо зовсім навпаки, треба і пояснити трохи, бо—

— **«олімп» теж підписується під зеровським твердженням.**

Тут тов. Пилипенкові мусить зробитися «дурно» і він візьметься за стакан не демагогічної, а справжньої водички. Тоді ми, аби трохи заспокоїти його, приводимо цітату з досить відомого і непоганого комуніста Н. Бухаріна, який і виясняє, чому ми погоджуємось з Зеровим:—

— «Мені здається (пише Н. Бухарін), що найкращий спосіб занапастити пролетарську літературу, що її прихильником я являюсь, найбільший спосіб зав'язати їй світ це—зріктися **принципів вільної анархічної конкуренції,** бо неможна зробити гарних письменників з тих, хто не пройшов певної літературної життєвої школи, життєвої боротьби, хто не завоював собі місце, не обвоював-би кождого кроку своєї позиції в цій боротьбі. Коли-ж ми, навпаки, зупинимось на точці зору літератури, яку мусить **регулювати державна влада і яка буде користуватись різного роду привелеями,** то, без всякого сумніву, в силу цього ми зав'яжемо світ **пролетарській літературі** (курсив наш).

Тепер ясно, чому ми погоджуємось із Зеровим? Ми не хочемо «зав'язати світ пролетарській літературі». Субсидії і протекціонізм потрібні для робселькорівських організацій, а не для мистецьких.

Про це ми вже давно говорили. Меценацтво в мистецтві ми мислимо, як допомогу окремим індівідуальностям. Меценацтво над групою можна взяти тільки тоді, коли ця група складається з випробованих художників. За анархічною конкуренцією в мистецтві ніколи ще не «йшла воля друку», бо останньої ніколи не буде, поки існує класове суспільство.

Отже не треба, тов. Пилипенко, шукати в твердженнях Зерова «ідеологичної непи». Замість того, щоб лить демагогичну водичку і згадувати «політичний млин», ви-б уяснили собі, **що таке зерови.**

Зерови—це та частина молодої української інтеліґенції, яка в силу тих чи инших причин тісно зв'язала себе з долею старої генераці. Коли зерови не приймали активної участи в Жовтневій революції, то й не всі вставляли ломаку в побідну ходу її колес. **Ідеологично-вони нам далекі, до їхньої ідеології ми завжди мусимо бути настороженими.** Але технично і навіть психологично—вони нам потрібні. Тут до речі, знову кільки слів про Европу:—

— навіть наші друзі досі не розуміють нас: коли ми говоримо про Европу, то ми маємо на увазі не тільки її техніку. Голої техніки для нас замало: є де що серьйозніш останньої. І от:—

— **Ми розуміємо Европу теж, як психологичну категорію, яка виганяє людськість із просвіти на великий тракт прогресу.**

Маркс, засвоївши европейську техніку, не був би Марксом, коли-б сума його духовних вартостей не вийшла в названу нами категорію. Енштейни великі й маленькі—европейці, а самоварники-професори—просвітяне. Очевидно справа не в одній техниці.

Отже Зерова ми мусимо використати не тільки по лінії техніки, але й в напрямку психології. Один той, на перший погляд, незначний факт (а на погляд инших контреволюційний),—той факт, що він так усердно перекладає Овідія, дає нам право вбачати в ньому справжнього европейця. Зеров відчув запах нашої епохи і пізнав, що нове мистецтво мусить звернутися до зразків—античної культури. Азіятський ренесанс це епоха европейського відродження плюс незрівняне, бадьоре і радісне греко-риньске мистецтво. Недивно, що навіть в буржуазній Франції виник недавно неоклясицизм. Для романтики вітаізма неоклясициям так потрібний, як і сама віра в правду великого азіятського ренесансу.

Ідеологія набувається не тільки певним класовим походженням, але й інтелектом. Отже й тут ідуть інтелетуальні бої. Ми визнали техніку Зерових, Зерови мусять визнати нашу ідеологію... і не тільки визнати, але й свідомо прийняти її. І вони приймуть, бо переможцями на цьому фронті будемо ми,—ті, за кого непереможній боєць—історія.

Зеров зовсім не попутник в звичайному розумінні цього слова. Це—не «мужиковствующій» безперспективний революційно-націоналістичний інтелігент з вузеньким горизонтом. Це, коли хочете, Мартов у мистецтві, який свідомо і щиро працює в умовах радянської державности. Треба-ж уміти остаточно заволодіти ним і ними—Зеровими.

От бачите який це «політичний млин». От бачите, які «ріжки вилізли з нашого капшука». Ви, тов. Пилипенко «не запужаєте», «Олімп» «ідеологичною непою». Шукайте иншого адресата. Саме—серед непісьменних. Ми глибоко переконані що вашу демагогію не прийме революційне радянське суспільство. Коли вам подобається, Троцький, то послухайте ще раз його думку:—

— «не можна підходити до мистецтва так, як до політики».

Чуєте, маестро? Чи може ви й з дим не погоджуєтесь? Тоді знову ж таки докажіть і знову таки без демагогичної водички. Будьте певні: ми й вам зуміємо повірити, тим паче, що ви наш один із найкращих друзів.

Але «покиньте брати на арапа»: поважайте й нас. Невже ви й досі не розумієте, що не самохвальство заговорило нашим пером, а почуття радости, яке пожаром палахкотить біля наших серць, яке з кожним ментом нашого інтелектуального зросту, піднімається, як йогансенові «сереброкрилі кораблі»:—

— «все вище, вище, вище д'горі...»

VI.

Чи варто резюмувати? Ми гадаємо, не треба. Але ми й в цьому листі звертаємось до молодої молоді:—

— Камо грядеши?

Біблійська мудрість так каже: коли йдуть два сліпих, то обидва попадуть в яму.

Воістину: не за мистецьким авторитетом тов. Пилипенка їти молодим художникам: їх чекає розчарування.

З «Олімпом» зовсім не те:—

— ми відкидаємо малоросійщину, просвітянщину та иншу безперспективну вузькість і кличемо до невідомих обріїв прекрасного азіятського ренесансу.

Ми кличемо творити те мистецтво, що його так чекає Европа. Ми знаємо:—

— важкий наш шлях і велику вагу беремо ми на себе: За те—це радісний шлях духмяної боротьби,—шлях, що біжить у безвість, за багряними кіньми нашої геніальної революції.

Кажіть же юнаки й юнки:—

— Камо грядеши?

МИКОЛА ХВИЛЬОВИЙ.

P. S. Дотеру ми одержали «Правду» № 136». Радимо тов. Пилипенкові прочитати там статтю И. Жига і відповісти нам на який «політичний млин» лле «літературну воду» цей № Правди».

М. Х.

Від редакції. Стаття дискусійна.

Друкарня «Червоний Друк».